

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

- Dansk Numismatisk Forening • Føroya Myntsavnarafelag • Myntsafnarafélag Íslands •
- Norsk Numismatisk Forening • Numismatiska Föreningen i Åbo • Skånes Numismatiska Förening •
- Nationalmuseets Myntkabinett • Den kgl. Mønt- og Medaillesamling • Kungl. Myntkabinettet •
- Lunds Universitets Historiska Museum • Myntkabinettet, Universitetet i Oslo •
- Suomen Numismaattinen Yhdistys • Svenska Numismatiska Föreningen •
- Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger • NTNU Vitenskapsmuseet •
- Uppsala universitets myntkabinett • Numismatiska Forskningsgruppen •
- Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns •

*Fremstilling af blanketter
til penninge i 800-årenes Ribe*

*Auðbiörn i Lund, ett nytt runmynt
från Sven Estridsen*

*Exlibris, postkort og konvolutter
med nordiske mønter og medaljer*

*Medalj från SNF i samband
med Nordisk Numismatisk Unions
möte i Stockholm*



Nr. 3 • September 2025

MØNTER • MEDALJER • SEDLER KØB • SALG • AUKTIONER

Med vores fire afdelinger i Norge og Danmark, er vi blandt nordens største mønthandlere, og vi er markedsledende på numismatiske katalogauktioner i Norden.



NORGE

OSLO: Elisenbergveien 35, 0265 Oslo • Pb. 3003 Elisenberg, 0207 Oslo
+47 22 41 60 00 • kontakt@oslomyntgalleri.no
HAUGESUND: Øvregata 226, 5525 Haugesund • Pb. 4043 Storasund,
5506 Haugesund • +47 90 88 77 66 • eirik@oslomyntgalleri.no
BERGEN: Øyvind Rykke • +47 95 17 53 70 • oyvind@oslomyntgalleri.no

www.oslomyntgalleri.no

DANMARK

ÅRHUS:
Klamsagervej 35 ST,
DK-8230 Åbyhøj
+45 21 21 47 99
mm@oslomontgalleri.dk

www.oslomontgalleri.dk

VI AFHOLDER OGSÅ NETAUKTIONER!

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nordisk Numismatisk Union Medlemsblad er udgivet siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union. Udkommer i 2025 med fire numre: januar, marts, september og oktober.

Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henvendelse til Lars Eriksson: lars.i.backa@gmail.com

Redaktion:

Hovedredaktør:

Jens Christian Moesgaard
jens.christian.moesgaard@ark.su.se

Ansvarlig over for presseloven:

Formand for Dansk Numismatisk Forening, Michael Wagner Christiansen.

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de enkelte lande
Norge:

Håkon Roland,
hakon.roland@khm.uio.no

Island:

Hrönn Konráðsdóttir
hronn.konradsdottir@thjodminjasafn.is

Sverige:

Cecilia von Heijne
Cecilia.vonHeijne@shm.se

Finland:

Frida Ehrnsten,
frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Danmark:

Line Bjerg, line.bjerg@malmo.se

Annonceredaktion:

Torben Hansen
num-rap@numismatik.dk

Eftertryk af artikler med videre kun med forfatterens tilladelse og kun med angivelse af kilden.

Afleveret fra trykkeriet i uge 33
Dystan & Rosenberg ApS.

ISSN 0025-8539

INDHOLD

Artikler

Claus Feveile	
<i>Fremstilling af blanketter til penninge i 800-årenes Ribe</i>	69
Bo Gunnarsson	
<i>Auðbiörn i Lund, ett nytt runmynt från Sven Estridsen</i>	74
Zenonas Duksa	
<i>Exlibris, postkort og konvolutter med nordiske mønter og medaljer . . .</i>	76
Curt Ekström	
<i>Medalj från SNF i samband med Nordisk Numismatisk Unions möte i Stockholm 23-25 maj 2025</i>	86

Numismatisk Litteratur

Jens Christian Moesgaard anmelder	
<i>Magne Josefsen – Beste Norske Middelaldermynter, bind 1, Vikingetid 0995-1103.</i>	88

Personalia

Jens Christian Moesgaard	
<i>Jørgen Steen Jensen (1. november 1938 – 1. februar 2025) .</i>	89
Ivar Leimus	
<i>Arkadi Molvögin (9. juli 1930 – 1. januar 2025)</i>	91
Jens Christian Moesgaard	
<i>Majvor Östergren tildeles Nordstjärne-ordenen</i>	93
Jens Christian Moesgaard	
<i>Kenneth Jonsson 75 år</i>	94

Stack's Bowers Galleries Presents Select Highlights from

THE L. E. BRUUN COLLECTION

A CORPUS OF SCANDINAVIAN MONETARY HISTORY

PART III • OCTOBER 29-31, 2025

COPENHAGEN, DENMARK



DENMARK. Silver Gulden, 1518.
Malmö Mint. Christian II.
NGC VF-30.



NORWAY. 3 Speciedaler, 1652-FG.
Christiania Mint. Frederik III.
NGC AU Details.



DENMARK. 6 Daler Klippe, 1604.
Copenhagen Mint. Christian IV.
NGC AU-53.



DENMARK. 5 Ducats, 1653.
Copenhagen Mint. Frederik III.
NGC MS-61.



NORWAY. 2 Ducats, 1673.
Christiania Mint. Christian V.
NGC MS-61.

Learn more about the L.E. Bruun Collection at StacksBowers.com.

LEGENDARY COLLECTIONS | LEGENDARY RESULTS | A LEGENDARY AUCTION FIRM

California Headquarters: 1550 Scenic Ave., Ste. 150, Costa Mesa, CA 92626
CA: +1.949.253.0916 • NY: +1.212.582.2580 • Email: Info@StacksBowers.com
Copenhagen Office: +45.88749409 • Toll Free: +45.80404942
Email: InfoDK@StacksBowers.com
SBG NNUM Sept025Bruun3 HL 250901

Stack's Bowers
GALLERIES

America's Oldest and Most Accomplished Rare Coin Auctioneer

CALIFORNIA • NEW YORK • BOSTON • MIAMI • PHILADELPHIA • NEW HAMPSHIRE • OKLAHOMA
HONG KONG • COPENHAGEN • PARIS • VANCOUVER

Fremstilling af blanketter til penninge i 800-årenes Ribe

Af Claus Feveile

Skiftet i Ribe fra sceattas til penninge i første del af 800-årene medførte behovet for blanketter af en størrelse og form, som man ikke tidligere havde erfaring med. De små sceattas måler kun 11-12 mm, og her er blanketten ret tyk, omkring 1 mm, og præget står ofte ret højt på begge sider. Blanketterne til penninge er helt anderledes, cirka 19,7 mm og meget tyndere. De er også velprægede, men selve præget er sjældent så højt som på de små sceattas. Det har altså krævet en anden teknik at fremstille de brede og tynde blanketter i modsætning til dem, man havde anvendt i op mod 100 år.

Fundet af Damhus-skatten i 2018 med dens 266 mønter gav med ét slag en hidtil ukendt indsigt i en Ribe-udmøntning fra anden fjerdedel af 800-årene (Moesgaard og Feveile 2018; Feveile 2021). Udmøntningen består af to mønttyper, en penning og en halvpenning (Feveile, i tryk). Penningen, der har et ansigt på den ene side og en hjort på den anden (Fig. 1a), hører til Malmers kombinationsgruppe KG 4 og kaldes efterfølgende for KG 4:1 Ansigt/fremadskuende hjort. På halvpenningen, KG 4:2 Skib/fremadskuende hjort, er ansigtet skiftet ud med et skib (Fig. 1b), mens hjorten kombineres med lidt andre bitlegn. Penningen måler cirka 19,5 mm og vejer cirka 1 gram, mens halvpenningen er en smule mindre, cirka 17,6 mm og vejer cirka 0,5 gram.

Begge mønttyper er præget med to cifrede antal stempler. Produktionen må have været relativt omfattende og skal for penningens vedkommende formentlig tælles i hundredtusindvis (Feveile 2021, 58). Der er ingen sikker, snæver datering af hverken starttidspunkt,

Udarbejdet med støtte fra Sven Svenssons stiftelse för numismatik.

Mønterne fra Damhus-skatten er tilgængelige i høj opløsning online på sol.musvest.dk. Søg på SJM 810 i "Simpel søgning".



Figur 1a



Figur 1b



Figur 1.
a) Penning, SJM 810x68. Tydelig kantet. På hjortesiden ses der passerstreg forned og til højre.
b) Halvpenning, SJM 810x48. Kantet og med en kort del af passerstreg ude til venstre på skibside.

Foto: Museum Vest.

varighed eller ophør af udmøntningen, men den må rimeligvis placeres indenfor 10-20 år, i runde tal mellem cirka 830 og cirka 850.

Blanketter

Når man betragter den nye mønttype, både halv- og helpenningen, bemærker man, at blanketten ofte er lidt kantet og ikke cirkelrund. Det viser tydeligt, at den er klippet ud af en tynd metalplade af sølv, i modsætning til at være standset ud af pladen med et såkaldt stanse-rør. Hvis man prøver at klippe en cirkel ud af et stykke blankt papir, opdager man, at det i praksis slet ikke er så nemt at ramme en pæn, jævn, rund cirkel. Så hvordan gjorde man, når der tilmed skulle klip-pes i en tynd metalplade af sølv med en form for pladesaks, og man samtidig skulle sørge for at ramme den korrekte diameter, der sikrede at de færdige mønter holdt målet – og ikke mindst vægten?

I vore dage er vi vant til, at den samme type mønt vejer præcis det samme. Det var langt fra gældende tidligere, hvor man ofte ser forordninger om, at et vist antal mønter skal veje en given vægt. Den enkelte mønt kunne dermed ligge i en normalfordelt kurve omkring et gennemsnit. Det ses også på mønttypen Ansigt/fremadskuende hjort, hvor gennemsnittet er 0,98 gram, mens de letteste og tungeste mønter vejer henholdsvis 0,78 og 1,24 gram. Den bedste måde at få den mest præcise vægt har været at sørge for ensartet tykkelse og diameter på blanketten.

Der er ikke spor efter udhamring eller valsning af pladetykkelsen, men derimod klare tegn på, hvordan man sikrede en ensartet diame-ter på mønterne. På omtrent 80 mønter af typen Ansigt/fremadsku-ende hjort ses således tydelige spor efter en fordybet prik i blankettens midte og/eller en tydelig cirkulær streg, langs dele af blankettens kant (Tabel 1 og fig. 2). Man har altså anvendt en passer til at opridse blan-kettens kant på det tynde metal. Når passeren drejes rundt, skærer passerens spids et lille hul i midten, men der langs randen rides en fure i metallet. Herefter er blanketten klippet ud af metalpladen, hvil-ket giver sig til kende i blanketternes let kantede form. Nogle gange har saksen klippet direkte på eller måske lidt indenfor stregen – og så er den væk, men andre gange er der efterladt en smule af stregen syn-ligt yderst på blanketten. I et enkelt tilfælde, er der klippet så skævt, at en lille del af nabocirklen er bevaret! Det viser os, at man har lavet cirklerne helt tæt på hinanden på en strimmel udhamret sølvbarre og derefter klippet blanketterne ud. Jo tættere man placerede cirk-

Tabel 1.
Registrering af sikre spor efter midt-punkt og/eller passerstreg på hen-holdsvis ansigts- og hjortesiden på alle kendte KG4:1 Ansigt/fremadskuende hjort.
M: Malmer 2023, FP: Fundprotokol, Nationalmuseet København, x: fund-nummer, Damhus-skatten, SJM 810.

	Ansigtssiden midtpunkt	Ansigtssiden passerstreg	Ansigtsside midtpunkt og passerstreg	Hjortesiden midtpunkt	Hjortesiden passerstreg	Hjortesiden midtpunkt og passerstreg
Mønt ID	FP9533.2 M70.1099 M71.1100 x11 x21 x24 x30 x34 x41 x55 x70 x85 x88 x92 x93 x95 x107 x120 x121 x131 x160 x161 x174 x187 x233 x251 x265	x241	x1 x4 x18 x25 x36 x58 x82 x84 x99 x113 x129 x130 x133 x138 x145 x168 x170 x171 x177 x195 x213 x225 x257	x13 x23 x37 x47 x57 x66 x73 x123 x158 x166 x183 x212 x261 x262 x265	x98 x147 x182 x243	x43 x53 x86 x109 x148 x149 x207 x240 x246 x263
Antal	27	1	23	15	4	10



Figur 2a



Figur 2b

Figur 2.
Eksempler på midtpunkt og passer-
streger, alle fra Damhus-skatten.
a) SJM 810x86.
b) x148.
c) x171.
d) x225.
e) x240.

Bemærk nabocirklen på x148
(se også foto på bladets forside).

Foto: Museum Vest.



Figur 2c



Figur 2d



Figur 2e



Figur 3.
Eksempler på midtpunkt på KG 5.
a) Birka, grav 508, Malmer 75.1112.
b) Bramming Nygård, Sydvestjylland
SJM 949x142.

Foto: a) Ola Myrin, Historiska Museet
b) Museum Vest.



Figur 3a



Figur 3b



lerne på hinanden, jo flere blanketter kunne man få ud at en given plade. Afstanden på de to cirkler er da heller ikke mere end 0,3 mm! Afklippet uden om blanketterne er naturligvis røget tilbage i smeltediglen sammen med andet metal til nye sølvbarre, klar til nye mønter.

Tilklipningen af blanketterne var uden tvivl en selvstændig proces, hvor mange blanketter blev gjort færdige i én arbejdsproces. De blanke sølvskiver uden præg blev derefter, én efter én, placeret mellem de to møntstempler. Det er derfor tilfældigt, om punktet og/eller cirklen er på ansigts- eller hjortesiden. Det afhang nemlig af, hvordan blanketten tilfældigt vendte mellem under- og overstemplet. Man ser altid kun dele af opstregning og/eller midtpunkt på den ene side af blanketten, aldrig på begge sider. Samtidig kan man forbavses over, hvor tit centerprikken og til dels også passerstregen overlever prægningen.

Prik/cirkel ses som sagt ganske hyppigt på KG 4:1 Ansigt/fremadskuende hjort, mens der kun er registreret dele af en passerstreg på en enkelt af de blot 18 kendte halvpenninge. På de yngre penninge, KG 5 Ansigt/bagudskuende dyr, ses prik/passerstreg på flere mønter (Fig. 3), mens det kun er konstateret med sikkerhed på et par mønter af typen KG 6 Ansigt/bagudskuende dyr. Fortsatte man med at anvende passeren til opstregning af blanketter, eller er der mon tale om tale om tiloversblevne blanketter fra en produktion af KG 4:1 Ansigt/fremadskudende dyr, der er anvendt med stempler til en KG 5 Ansigt/bagudskuende dyr?

En række af penningene fra 800-årene tilskrives Hedeby: KG 3 der består af fem hovedtyper, samt formentlig også KG 4:3 Haner/skib. Her er der kun med sikkerhed konstateret en prik midt på blanketten i et enkelt tilfælde (Malmer 2023 10.1015 på Carolus-siden, kraftig forstørrelse af foto på KMK). På andre KG3 mønter ses på DOR/STAT-siden en lille prik i positiv midt på præget (for eksempel Malmer 2023 18.1029, 31.1010, Gudme KMMS FP 6794.2). Da prikken er i positiv, har den ikke noget at gøre med tildannelse af blanketten – men måske er der tale om en markering af stemplet, så gravøren havde et midtpunkt at orientere sig efter? Lignende spor fra gravørens arbejde kendes også på langt senere mønter (Moesgaard 2003). De manglende spor efter passer viser, at man havde her en anden teknik end på møntværkstedet i Ribe til at opnå en ensartet størrelse og præcis klipning/udstansning.

Den nøjagtige opstregning af blanketterne og dermed en præcisering af vægten, så godt det har kunnet lade sig gøre, understreger den akkurate, der er langt i den tidligste udmøntning af hel- og halvpenninge i Ribe. Møntherren, den danske kongemagt, har villet præstere et kvalitetsprodukt som aftagerne let har villet acceptere og anvende i de daglige betalinger.

Litteratur

- Feveile, C. 2021. Damhus-skatten – en foreløbig præsentation af en Ribeudmøntning fra tidlig 800-årene. *Arkæologi i Slesvig/Archäologie in Schleswig* 18, 2020, 51-66.
- Feveile, C. i tryk. KG 4:2 Skib/fremadskuende hjort – en halvpenning fra 800-årenes Ribe. *NNUM*.
- Feveile, C. & J.C. Moesgaard. 2018. Damhus-skatten – et fantastisk indspark til den tidlige mønthistorie. *By, marsk og geest* 30, 28-30.
- Malmer, B. 2023. *Serpents and Crosses. Scandinavian coinage from the time of Louis the Pious, Knut the Great, Harthaknut, and Anund Jakob*, Stockholm 2023.
- Moesgaard, J.C. 2003. Med møntgravøren på arbejde. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2003:3-4, 59-61.

ANSÖKNINGAR TILL
Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik

ANSLAG LÄMNAS FÖR VETENSKAPLIGA
ARBETEN INOM FRÄMST SVENSK NUMISMATIK:
FORSKNING, RESOR & PUBLIKATIONER

STIFTELSENS UPPGIFT ÄR:

- Köpa in föremål som saknas i KMK:s samlingar
- Ge bidrag till publikationer som kan tjäna svensk numismatisk forskning
- Stödja forskare i svensk numismatik

Stiftelsen sammanträder två gånger per år, en gång under våren, en gång under hösten. Ansökan ska vara stiftelsen tillhanda senast 15 februari, alternativt senast 15 september. Ansökningsblankett och information om ansökningar finns på hemsidan.

WWW.SVENSVENSSONSTIFTELSE.SE

APPLICATIONS FOR
Sven Svensson's Foundation for Numismatics

APPLICATIONS FOR GRANTS ARE PROVIDED FOR SCIENTIFIC
STUDIES, MAINLY WITHIN SWEDISH NUMISMATICS:
RESEARCH, TRAVELS & PUBLICATIONS

THE FOUNDATION'S ASSIGNMENTS ARE:

- Purchases of items missing in the collection of The Royal Coin Cabinet
- Contributions to publications that could benefit Swedish numismatical research
- Support for researchers in the field of Swedish numismatics

The Foundation Board meets twice a year, in March and October. Applications must be submitted before 15 February or 15 September. You can find the application form and information about applications on our website.



WWW.SVENSVENSSONSTIFTELSE.SE



Fakta om myntet:

Sven Estridsen, Hbg 30

Vikt: 0,94 g. Diameter: 17,0 mm. Stampställning: 0°.

Pecks/täljor: 1/12

Perforerad med kvarvarande nit i silver

Proveniens: Münzenhandlung Brom, Rohrdamm 24a, 13629 Berlin

(via MA-shop) inköpt av författaren 2024-09-13.

Foto: författaren.

Myntet avbildat i skala ca 3:1

biorn avser samma namnled som **birn** dvs. "-björn/-bjørn". Denna skrivning är rätt vanlig på svenska runstenar, men finns under vikingatiden i Danmark endast på ytterligare ett av runmynten (Hbg 31, Moltke nr 146) med skrivningen **biornilunti** : **i** : samt på en runsten på Bornholm (DR 371) med namnen "Fröbjörn/Frøbjørn" och "Isbjörn/Esbern": **kuþmund** : **auk** : **f(ry)biorn** : **resdu** : **stein** : **eiftR** : **isbiorn** : **faþur** : **sin** : **l kuþ** : **hialbi** : **siolu** : **hans** : "Gudmund och Fröbjörn reste stenen efter deras fader Isbjörn. Gud hjälpe hans själ".

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till Magnus Källström, Riksantikvarieämbetet samt Michael Lerche Nielsen, Københavns Universitet för mycket snabba och utförliga svar när jag ställde frågor om det nya myntet. Delar av deras värdefulla kommentarer har inarbetats i artikelns text.

Litteraturförteckning

Hauberg, P. (1900). *Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*. Kjøbenhavn.

Moltke, E. (1950). De danske runemønter og deres prægere, i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1950 (1–56).

Peterson, L. (2007). *Nordiskt runnamnslexikon*. Uppsala.

1 Hauberg 1900.

2 Magnus (lat.) – stor. Hauberg (1900, s. 48, 50, 52) anger Magnus som ett tillnamn medan Moltke (1950, s. 6–7, not 13) skriver att det är hans dopnamn och Sven hans nordiska namn.

3 Myntet bjöds ut via web-portalen MA-shop. Ytterligare ett runmynt men med myntmästaren Thorstein fanns till salu hos säljaren något tidigare samma år.

4 Peterson 2007, 35.

5 Hbg 31, Moltke nr 230–233 respektive Hbg 32a, Moltke nr 330–331.

Exlibris, postkort og konvolutter med nordiske mønter og medaljer

Af Zenonas Duksa¹

Indledning

Udarbejdelsen af denne artikel er motiveret af mine erindringer om gamle kontakter med nordiske numismatikere: Ernst Natthorst-Böös (siden 1960), Otto Mørkholm og Nils Ludvig Rasmusson (siden 1967), Jørgen Steen Jensen og Aleksandrs Platbarzdis (siden 1969), Brita Malmer (siden 1971), Tuukka Talvio og Bertel Tingström (siden 1973), Bjørn R. Rønning (siden 1978), Erkki Borg (siden 1980), Bernhard F. Brekke (siden 1990), Lars O. Lagerqvist (siden 1991), Olafur Palmason (siden 2003) og så videre. Takket være disse kontakter kunne jeg berige mit numismatiske bibliotek med de nyeste udgivelser fra Norden, som jeg kunne anvende i mine publikationer og i mit diplomarbejde ved Vilnius Universitet, der handlede om fund af svenske mønter i Litauen. Og som en sidegevinst modtog jeg også per post eller ved personlige møder exlibris, postkort og konvolutter fra numismatikere i disse lande.

I nærværende artikel anvender jeg kun det materiale, som jeg kender til og har til rådighed. Jeg inddeler materialet i tre grupper: *exlibris*, *postkort* og *konvolutter*, som jeg behandler i kronologisk og alfabetisk rækkefølge.

Forkortelser:

C3 Radering – X2 træsnit – P1 Kliché (linjeætsning) – P7 Offset

1) Vilnius, Litauen. Dansk bearbejdning: Jens Christian Moesgaard.



Figur 1



Figur 2



Figur 3



Figur 4



Figur 5



Figur 6

Exlibris med danske mønter

- Martin Frederik Christensen (1866-1935), Danmark, P1? år? Kunstner: Ebba Holm (1889-1967, Danmark). M. F. Christensens exlibris afbilder bagsiden af en rhinsk gylden, der blev præget mellem 1625 og 1632 under Christian IV (figur 1).
- Jacob Holger Hede (1894-1984), Danmark, P1, år? kunstner? På exlibriset ser vi forsiden af kong Hans' nobel i guld præget i 1496 (figur 2).
- Reinhold Jordan, Vestyskland, P7, 1987, kunstner Hans Hornhaver (1929-2015, Danmark). Exlibriset viser en anonym penning præget i Ribe i første del af 900-tallet (figur 3)
- Reinhold Jordan, P7, 1987, kunstner Hans Hornhaver. Exlibris med afbildninger af Knud den Store-penninge (figur 4).
- Arne Paulsen, Danmark, P1, år? kunstner? På exlibriset ser vi en mønt med værdien en krone præget under Christian IV mellem 1618 og 1622 (figur 5).
- Jørgen Sømod (1944-2012), Danmark, P1, 1968. Kunstner: Jørgen Sømod. Exlibriset viser den ældste danske mønt med kongenavn og titel præget under Svend Tveskæg (985/986-1014) (figur 6).

Figur 4. Exlibris, Reinhold Jordan.

Figur 5. Exlibris, Arne Paulsen.

Figur 6. Exlibris, Jørgen Sømod.

Figur 7. Exlibris, John Gartner.

Exlibris med danske og norske mønter

- John Gartner (1914-1998), Australien, P7, 1986. kunstner Hans Hornhaver. På dette exlibris er der blandt andet afbildet en anonym dansk penning fra 800/900-tallet præget i Ribe, en Frederik III 4 mark=1 krone med forkert årstal 1653 (skulle være 1659) og en norsk Christian V daler (figur 7).



Figur 7



Figur 8a



Figur 8b

Figur 8. Exlibris, Erkki Borg.

Figur 9. Exlibris, Erkki Borg.

Figur 10. Exlibris, Erkki Borg.

Figur 11. Exlibris, Pekka Viljanen.



Figur 9



Figur 10

Exlibris med finske mønter

- Erkki Borg (1930-2019), Finland, P1, 1979. Kunstner Jutta Kaal (Estland). Exlibriset viser en mand på et finsk 1 markka stykke. Mønten ligger på tre store fisk. Der er to versioner af tegningen (figur 8a-b). Jeg traf Erkki Borg i 1980 i Tallinn under den 1. fælles-sovjetiske numismatiske konference og korresponderede efterfølgende med ham.
- Erkki Borg, P1, 1980. Kunstner Jutta Kaal. Exlibris med et billede af en mand, en djævel og en finsk 1 penni-mønt (figur 9).
- Erkki Borg, P1, 1980. Kunstner Jutta Kaal. Exlibris i form af en pengeseddel med Borgs portræt og tallet 50 i anledning af hans 50-års fødselsdag (figur 10).
- Pekka Viljanen (1932-2018), Finland, X2, år? Kunstner Richard Mutso (Estland). Exlibris med afbildning af en 50-Pennia mønt fra 1876 (figur 11).



Figur 11



Figur 12



Figur 13



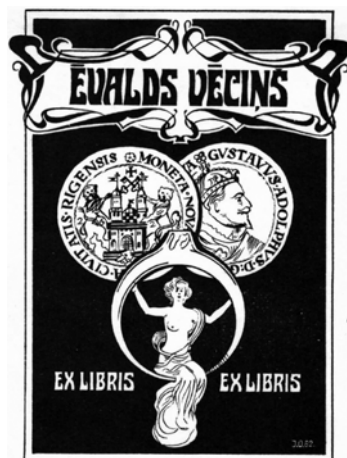
Figur 15

Figur 12. Exlibris, Zenonas Duksa.

Figur 13. Exlibris, Anders Ringberg.

Figur 14. Exlibris, Evalds Vecins.

Figur 15. Exlibris, Allan Ylinen.



Figur 14

Exlibris med svenske mønter

- Zenonas Duksa, Litauen, C3, 1985. Kunstner Marius Liugaila (1953-2013, Litauen). På exlibriset ser vi en kobberplade af samme form som svenske plademønter på 8 og 10 daler (figur 12). Jeg sendte et eksemplar af dette exlibris til Dr. Bertel Tingstrom, som jeg korresponderede med 1973-2001 og som jeg traf i 1991 ved den 11. internationale numismatiske kongres i Bruxelles. 19. februar 1987 skrev han til mig "Ich danke auch für originalles und interessantes Exlibris".
- Anders Ringberg (1939-1996), Sverige-Vesttyskland, P1, 1964. Kunstner Bia Ekman (Sverige). Man ser forsiden af Karls XII's daler fra 1718 (figur 13). Min korrespondance med A. Ringberg begyndte i 1985, da han arbejdede i firmaet "Galerie für Numismatik A. Ringberg GmbH" i Düsseldorf, og i september 1995 traf jeg ham i hans firma "Frankfurter Münzhandlung GmbH, Tochtergesellschaft der Schweizerischen Bankverein (D) AG" in Frankfurt am Main.
- Evalds Vecins (1931-2020), Letland, P1, 1962. Kunstner Imants Ozolins (1930-2018, Letland). Exlibriset viser for- og bagside af daleren, der blev præget i 1628 på Mønten i Riga under Gustav II Adolf. Årstallet er forkert gengivet som 2628. det skulle være 1628 (figur 14).
- Allan Ylinen (1924-2012), Finland, X2, år? Kunstner Richard Mutso. Exlibriset viser en Karl XII-mønt (figur 15).



Figur 16



Figur 17

Postkort med danske mønter og medaljer

- Danmark, postkort fra Nationalmuseet i København med en afbildning af Christian IV's dobbeltkrone præget i 1618. Dette postkort fik jeg tilsendt i 1981 fra Jørgen Steen Jensen (figur 16ab).
- Postkort fra Nationalmuseet i København forestillende mønter, medaljer med videre, som jeg modtog i 2009 fra Else Rasmussen sammen med hendes publikationer "Harald Salomon – en dansk medaljør og billedhugger" udgivet i 2002 og "Medaljeudstillingen" fra 1992 (figur 17ab).

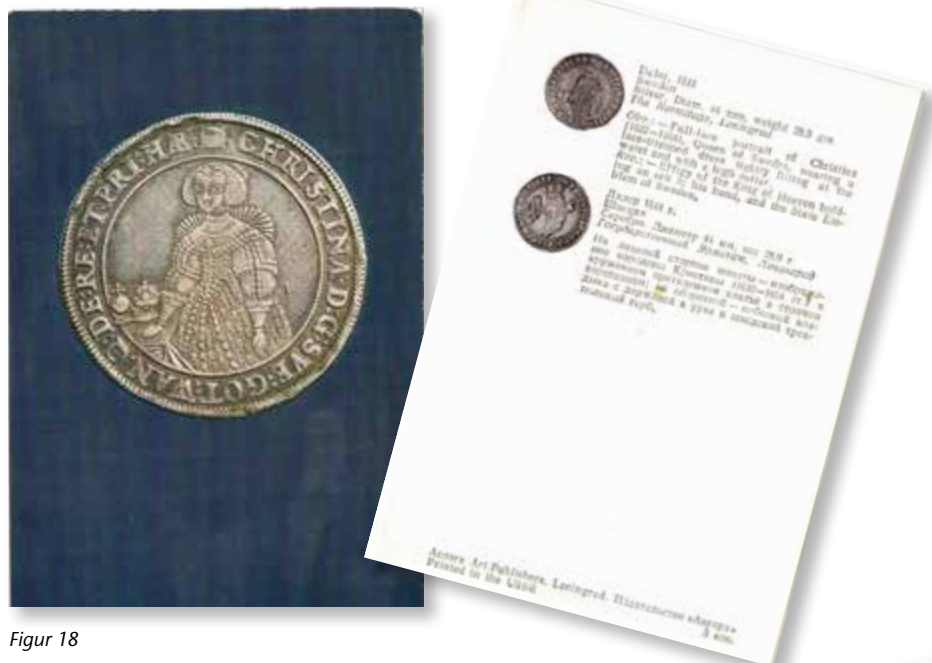
Postkort med svenske mønter og medaljer

- Rusland, I 1975 offentliggjorde forlaget "Aurora" i Leningrad (i dag Sankt Petersborg) en sæt af 16 postkort med den engelske titel "Costumes of Classical Antiquity and Mediaeval Europe on Coins,

Figur 16. Postkort, Nationalmuseet.

Figur 17. Postkort, Nationalmuseet.

Figur 18. Postkort, forlaget Aurora.



Figur 18



Figur 19

The Hermitage Leningrad". Udvalget var foretaget af V. Brabic, Y. Dyukov og V. Potin. Af disse tre havde jeg kontakt med V. Brabic (1926-2000) und V. Potin (1918-2005). Postkortet viser for- og bagsiden af en dronning Kristina-daler fra 1641 (figur 18ab).

- Sverige, julekort fra Svenska numismatiska föreningen med billeder af svenske mønter og medaljer, som foreningen sendte mig ved årsskiftet 2015-2016 (figur 19ab).
- Østtyskland, nytårskort fra møntkabinettet i Dresden, som Prof. Dr. Paul Arnold fra kabinettet sendte mig i december 1982. Jeg knyttede kontakt med ham i 1969 og traf ham under den 11. internationale numismatiske kongres i Bruxelles i 1991. Kortet viser bagsiden af en Gustav II Adolf-medalje fra 1634 af medaljøren Sebastian Dadler (1586-1657) (figur 20ab).

Figur 18. Postkort, forlaget Aurora.

Figur 19. Julekort, Svenska numismatiska föreningen.



Figur 20



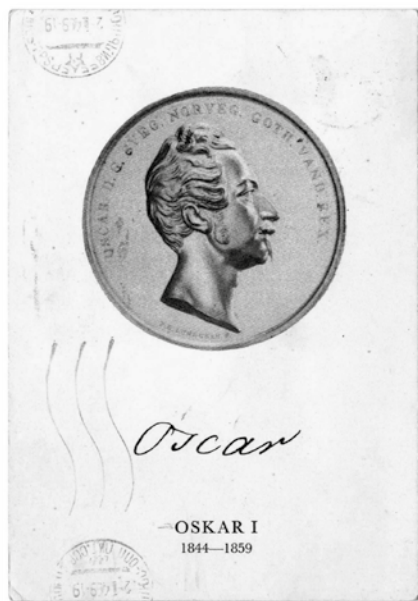
Figur 21



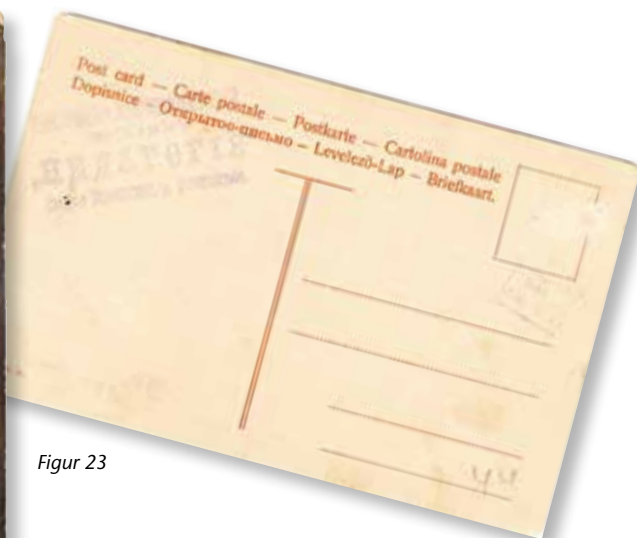
- Sverige, postkort udgivet af Kungliga Myntkabinettet, Stockholm, med en Gustav II Adolf-medalje fra 1632, som jeg modtog i 1969 fra Aleksanders Platbarzdis, som jeg korresponderede med 1969-1973 (figur 21ab).
- Postkort fra Kabinettet i Stockholm med en Oskar I-medalje fra 1848 ligeldes tilsendt mig 1969 af A. Platbarzdis (figur 22ab).

Figur 20. Nytårskort, møntkabinettet, Dresden.

Figur 21. Postkort, Kungliga myntkabinettet.



Figur 22



Figur 23

Postkort med svenske pengesedler

- Det har ikke kunnet fastslås, af hvem, hvor og hvornår dette postkort med bogstaverne E.G.S. på bagsiden er udgivet. Postkortet viser en 100-kroner-seddel fra den svenske rigsbank fra året 1905 (figur 23ab). Den må være udgivet før 1919, idet der på stemplet står ordet МАГАЗИНЪ (butikken) med bogstavet Ъ (hårdt tegn) i slutningen af ordet. Dette bogstav blev afskaffet i 1918 som følge af reformen af det russiske alfabet 1917-1918.

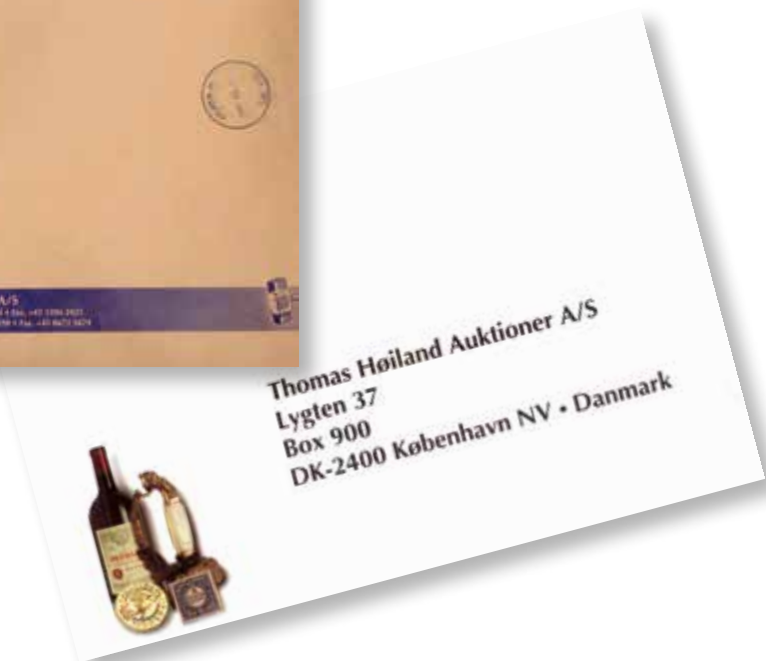
Figur 22. Postkort, Kungliga myntkabinettet.

Figur 23. Postkort, ukendt udgiver.



Figur 24. Konvelut. Th. Høiland.

Figur 24



Konvolutter med danske mønter

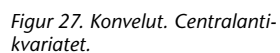
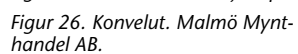
- Thomas Høiland Auktioner A/S, København. Konvolut med antikviteter og bagsiden af en Frederik III krone fra 1659 (figur 24ab). Jeg var i kontakt med dette firma og modtog deres auktionskataloger.

Konvolutter med svenske mønter og medaljer

- Firmaet L.M. Björkquist, Örebro. På konvolutten ser vi bagsiden af Sten Sturesmark fra 1512 = ½ gylden (figur 25). Fra 1973 til 1978 korresponderede jeg med Lars-Magnus Björkquist og byttede numismatisk litteratur.
- Malmö Mynthandel AB. Konvolut med Sveriges Mynthandlars Förenings logo, der bl.a. består af en afbildning af en kobbermønt fra Gustav II Adolf (figur 26). Det drejer sig om bagsiden af 1 öre klipping fra 1625. Jeg fik denne konvolut fra en af firmaets medarbejdere i slutningen af januar 1991, mens jeg i januar og starten af februar dette år boede i København. Når jeg havde tid, tog jeg til Malmø for at udforske byens seværdigheder.
- Centralantikariatet, Stockholm. Konvolut med en illustration af bagsiden af en medalje graveret af Johann Carl Hedlinger (1691-1771). Denne medalje forestiller Banken i Stockholm grundlagt 1668. På medaljen ses Bankbygningen, der var bygget 1680, tegnet af arkitekten Nicodemus Tessin (1654-1728) med skibe i baggrunden (figur 27). I 2018 modtog jeg konvolutten sammen med Antikvariatskataloget 84 "Numismatik ur Ericssbergs bibliotek", Stockholm 2018 af Mats Petersson.



Figur 25. Konvelut. L.M. Björkquist.



Figur 25



Figur 26



Figur 27

Medalj från SNF i samband med Nordisk Numismatisk Unions möte i Stockholm 23-25 maj 2025

Av Curt Ekström

Under treårsperioden 2022-2025 har Svenska Numismatiska Föreningen varit ordförandeförening i Nordisk Numismatisk Union och inför unionsmötet i Stockholm 23-25 maj, 2025 framställdes en medalj som visar det goda samarbetet inom numismatik mellan de nordiska länderna.

Den välkände medaljkonstnären och skulptören Peter Linde har svarat för det konstnärliga utförandet av medaljen. Göran Bergenstråhle firas även för sitt 10-åriga ordförandeskap i SNF 1978-1988 och hans 100-årsdag 2024. Tyvärr gick Göran Bergenstråhle bort innan han fick medaljen, men han kände till att den var på gång. En präglad provmedalj i förgyllt silver överlämnades den 28 februari 2025 vid minnesstunden efter begravningen i Engelbrektskyrkan i Stockholm.

Fränsidan visar ett handslag, som är en symbol för den antika gudinnan Concordia svarande för harmoni, samarbete och fred – och här för samarbetet inom numismatik mellan de nordiska länderna. Ett fåtal mynt med detta motiv gavs ut under romerska republiken, medan det under kejsartiden var mera förekommande. Det hänvisade till en positiv kejsarperiod, samarbete mellan två kejsare eller mellan kejsare och efterföljare, samt mellan kejsare och kejsarinna.

Medaljen i silver har en diameter 45 mm och en vikt av cirka 62 gram.

Beställning

Silver- och bronsmedaljer kan beställas genom e-post till curt.ekstrom@gmail.com.

Priset för silvermedaljen är 2.000 SEK och för bronsmedaljen 500 SEK, portokostnad tillkommer.

Meddela namn, adress och antal vid beställningen, så återkommer vi med beställningsbekräftelse och betalningsinstruktioner.

SNF:s NNU-medalj.
Konstnär: Peter Linde.
Foto: Magnus Wijk





Pilegaard Mønter & Bøger

ETABLERET 1963

Algade 65 • DK-9000 Aalborg • tlf. +45 98 139 000 • pi@stofanet.dk

Mønter: www.pilegaard-coins.dk • Bøger: www.antikvar.dk/pilegaard



*Anton Meybusch' ansættelsesforhold i
Stockholm, Paris, København,
England og Tyskland.
Flot og rigt illustreret.*

**Se mange flere bøger
og bestil på:
numismatik.dk**



*Prægtige kunstmedaljer,
smukt fotograferet – flot og
overskueligt præsenteret.*



**DANSK
NUMISMATISK
FORENING**

NUMISMATISK LITTERATUR

Magne Josefsen

Beste Norske Middelaldermynter, bind 1, Vikingetid 0995-1103.

Udgivet af Myntsamlaren, 2024.

115 sider, illustreret, hæftet.

ISBN 978-82-999464-1-4 (bind 1)

978-82-999464-6-9 (hele serien).

Med udgivelsen i 2024 af bind I, dækkende perioden 995-1103, er serien *Beste Norske Middelaldermynter* nu fuldført. Bind IV (1263-1319) udkom i 2015, bind V (1319-1483) i 2016, bind III (1150-1263) i 2020 og bind II (1103-1150) i 2023. Denne kraftpræstation er forfattet af Magne Josefsen og udgivet på hans eget forlag Myntsamlaren.no.

Ordet "beste" udtrykker seriens ambition. Det betyder ikke at gøre et udvalg af de bedste mønttyper, som jeg ellers intuitivt troede, da jeg første gang så titlen. Hvilke kriterier skulle det også være gjort efter? Nej, samtlige kendte mønttyper er i princippet med, og "hovedfokus [er] på det visuelle, målet er å ha bilde av beste kjente eksemplarer i privat/offentlig eie avbildet i stort format for å kunne studere detaljene" (s. 5). Det er seriens raison d'être. Samtidigt er det faktisk en lille smule historieforskning, for læseren får indtryk af, at middelaldermønter er pæner, bedre præget og mere læselige, end de er i det virkelige liv. Det er et generelt træk ved stort set alle numismatiske referenceværker – og faktisk gør Josefsen det betydeligt bedre end mange andre, idet han har samlet supplerende illustrationer, som gengives i mindre størrelse, så man kan få et indtryk af variationen i tidens mønter. Det drejer sig både om fotografier og tegninger fra Schives klassiske referenceværk fra 1865 og nogle ældre fundpublikationer. Der er grund til at takke Josefsen for den store indsats med at samle alle disse illustrationer fra mange forskellige kilder (se liste s. 108-110). Adgang til gode afbildninger er nu samlet på ét sted, hvilket er til stor hjælp, hvis man for eksempel skal bestemme en dårligt bevaret mønt fra en udgravning. Takket være Kolbjørn Skaares disputats fra 1976 havde vi allerede illustrationer af kendte eksemplarer indtil 1066, men nu har vi fået samlet et stort antal illustrationer fra resten af århundrederne også.



Bogen er opbygget med en overordnet forklaring af bogen (s. 5-7), en generel introduktion til norske mønter i vikingetiden (s. 9-18), nogle bemærkninger om de enkelte kongers mønter (s. 19-23), en mere teknisk forklaring af bogen og dens forhold til tidligere værker (s. 24-27), en oversigt over møntfund (s. 28-35), diskussion af enkelte specielt interessante mønter (s. 36-39), det egentlige katalog (s. 41-106) og endeligt til sidst forskellige kildehenvisninger og referencer (s. 107-112).

Rent formsmæssigt er katalogdelen klar, velstruktureret og let at anvende. Derimod er indledningerne sat i forskellige skrifttyper og med varierende lay-out, hvilket er forvirrende. Referencerne er ikke altid helt stringente – for eksempel skurer det i ørene, at Kolbjørn Skaares afhandling kaldes for artikel (s. 21, 31), og man ville gerne have haft at vide, hvor Gullbekks artikel om Olav-ikonografi var publiceret (s. 111). Flere steder kunne man have ønsket litteraturhenvisninger, for eksempel om hvor information om sølvindhold kommer fra (s. 14 og kataloget). Side 107 giver Josefsen en summarisk oversigt over kendte eksemplarer både i offentlige og private samlinger. Førstnævnte er baseret på hans lister over eksemplarer og fund (s. 28-35). Sidstnævnte udgår fra auktionssalg de sidste godt 20 år. Det er ærgerligt, at han ikke giver den fulde liste over disse salg, når arbejdet med at samle informationen ind nu er gjort. Det ville have gjort bogen endnu mere nyttig. Informationerne fin-



Figur 1

des åbenbart i Myntsamlere's *Myntpris Bok* 2023, men den angives at være "ikke publiceret" (s. 111).

Josefsen tager en del interessante spørgsmål op. Han foreslår forsigtigt, at små forskelle i Schives tegning i forhold til de bevarede eksemplarer af Olav Trygvesens mønt kunne tolkes som, at den er præget med et andet stempel. Imidlertid er Schives tegning ikke baseret på selve mønten, men på en anden tegning fra 1700-tallet, så jeg vil anse det som tvivlsomt, at man kan stole på alle detaljer (s. 19, 44). Side 36 overvejer Josefsen, om fotoet af Olav Trygvesens mønt på omslaget af Skaares Norges mynthistorie og afbildningen i kataloget i samme værk i virkeligheden er to forskellige eksemplarer, idet der er en kantskade, der er forskellig på de to fotos. Josefsen bemærker helt korrekt, at forskellene ikke kan udelukkende forklares med, at kantskaden skulle være blevet større i tiden mellem de to fotos. Men jeg tror alligevel, at det er

samme mønt (fra Igelöse-skatten, opbevaret på Historiska museet på Lunds universitet), for mange detaljer er ens, såsom svagt prægede zoner og placering af testmærker. De af Josefsen korrekt påpegede forskelle må forklares ved, at et af fotoerne er blevet for tæt beskåret af grafikerens. Men en endelig dom må afvente et nærmere tjek af originalmønten og alle tilgængelige fotos. Vi viser her et nyligt foto fra Ekonomiska Museets digitaliseringsprojekt (fig.1).

Josefsen berører også det delikate spørgsmål, om der blev præget efterligninger af engelske mønter i Norge uden den norske konges navn (s. 16-18). Han henviser til den bedste dokumentation på området, nemlig Brita Malmers grundlæggende arbejde om disse mønter. Han undlader imidlertid at kommentere, at de pågældende mønter indgår i stempelkæder, som efter alt at dømme er præget i Lund. Han henviser heller ikke til den løsning, som Gard Emsøy for nyligt har foreslået på problemet, nemlig at om ikke alle, så langt hovedparten af disse mønter skulle være præget i Norge – men det skal dertil siges, at Emsøys teori langt fra har vundet almen accept (se *NNUM* 2022:4 med henvisninger).

Alt i alt må man sige, at Josefsen har nået sin ambition om at stille et kvalitetsbilledmateriale til rådighed for både samlere og forskere. Samtidigt er materialet præsenteret overskueligt og til en vis del med henvisninger, hvis man ønsker at gå videre med det. Tak for det!

Jens Christian Moesgaard

PERSONALIA

Jørgen Steen Jensen

(1. november 1938 – 1. februar 2025)

Man kan ikke sige Den kongelige Mønt- og Medaillesamling uden at sige Jørgen Steen Jensen. Som nyuddannet cand. mag. i historie og polsk blev han i 1966 ansat som inspektør på denne Nationalmuseets ældste afdeling og var 1983-2005 dens chef. Efter pensioneringen i 2007 fortsatte han med at komme på samlingen for at arbejde med sine projekter. Jørgen blev oplært af Georg Galster (1889-1983), der fortalte om sine oplevelser med Peter Hauberg (1844-1928), så Jørgen yndede at sige, at han havde levende erindringer om samlingen 100 år tilbage.

Når man mødte Jørgen, kunne han godt virke lidt kejtet, men det skulle man bestemt ikke lade sig narre af. Vi, der arbejdede sammen med ham på museet, var vidner til, at han havde et stort net-

værk, som blev vedligeholdt med flid. Han var meget imødekommende – mine døtre husker eksempelvis den venlige mand, som altid opmærksomt spurgte til, hvordan det gik i skolen, og han havde en fabelagtig evne til at huske fødsels- og andre mærkedage. Han påtog sig utallige tillidshverv i foreningslivet, ofte som sekretæren, der ikke fik æren i rampelyset, men stod for bearbejdet bag kulisserne. Han var trofast deltager i foreningsmøderne, og just som man troede, at han havde blundet under foredraget, stillede han spørgsmålet, der viste, at han havde hørt alt. Han var en central person i Nordisk Numismatisk Union og den utrættelige, stabile og uegennyttige redaktør af tidsskrifter (heriblandt nærværende tidsskrift i et kvart århundrede 1978-2002) samt initiativtager til mange større eller mindre festskrifter og medvirkende til udgivelsen af afdøde kollegers efterladte manuskripter. Her efter hans død har vidnes-

byrd fra adskillige udenlandske kolleger gjort det klart for mig, hvad jeg nok anede, men ikke kendte omfanget af, nemlig hvor mange han faktisk har hjulpet nogle skridt på vejen i starten af karrieren.

Ved Jørgens begravelse sagde hans hustru Inge Lise nogle ord, der meget fint rammer Jørgens livsværk ind: han var som bonden, der fik sin jord i sin varetægt, passede på den for at give den videre til næste generation, helst i bedre stand, end han havde fået den. Jørgens "jord" var Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet og numismatikken – vel at mærke i nævnte rækkefølge. Møntsamlingen kom altid først, og han kæmpede hele livet utrætteligt for dens ve og vel.

Ved Jørgens ansættelse var samlingen i god form med fire videnskabelige ansatte, men lige så langsomt gik det nedad med ikke-genbesættelser ved pension og tidlige dødsfald. Til sidst var Jørgen alene på samlingen. Han gik til rigsantikvaren og deklarerede, at han var en fare for museet! Han var jo alene om opsyn med de store værdier i samlingen, og kunne teoretisk forsyne sig, som han ville! Hans nødråb blev hørt, og langsomt voksede staben. Han lagde meget vægt på at sikre generationsskiftet ved at foranstalte PhD-stipendier i numismatik. Ved hans pensionering var samlingen igen oppe på fire inspektører i forskellige aldre. At tidens trend siden er gået en anden vej, er ikke noget, man kan klandre ham for.

Det var Jørgen meget magtpåliggende at sørge for sine medarbejdere – særligt at få os indsocialiseret i miljøet ved at opfordre os til medlemskab af de rette foreninger og deltagelse i konferencer, både nationalt med danske arkæologer og internationalt. Når man var ansat som forsker med krav på publicering for at kunne blive seniorforsker, værnedes han om, at man rent faktisk fik sin forskningstid – noget som ikke altid var så indlysende, som det burde være. På et tidspunkt gik han og en kollega frivilligt ned i tid (i praksis nok kun i løn) for at frigive midler til at deltidsansætte en kollega. Da han fandt, at en kollega var blevet slet behandlet af museet, foranstaltede han udfærdigelsen af medalje til ære for vedkommende! To fluer med et smæk: han fik subtilt markeret uretfærdigheden og støttede samtidigt den danske medaljekunst, som lå ham meget på sinde.

Udadtil var Jørgen meget diplomatisk, men på de indre linjer fandt han det mest formålstjenligt for sagen at sige tingene lige ud. Jørgen var ikke specielt sentimental eller fundamentalist. Hvis han indså, at en kamp ikke kunne vindes, så undlod han at tage den. Han foretrak altid at være på forkant og tage initiativet i stedet på at vente på, at



Foto: Rigmor Mydtskov.

problemet opstod. Ofte havde han ret, men iblandt kunne det dog være lidt trættende at skulle overveje allehånde potentielle fremtidige problemer.

Jørgen var ikke til fals for smarte managementtiltag. Da kravene i hans chefresultatlønskontrakt pligtskyldigt var blevet opfyldt, blev pengene brugt på en gourmet-frokost i Tivoli for alle medarbejderne, for det var jo "ikke ham, men os, der havde gjort arbejdet". Og da der var optræk til et resultatmåltal for at kassere genstande (ja, sådan er det (også) i museumsverdenen), udvalgte han længe, før det blev krævet, et antal "massevarer" i form af tyske inflationssedler fra 1920'erne, der kunne ofres for at minimere skaden. Heldigvis blev det ikke til nogen i den omgang. Da tiden var til digitalisering, indtog Jørgen en afventende position. Han så ingen grund til at anvende meget tid på at være prøvekanin. Han ville gerne med, når der var et fungerende system for registrering af samlingen – hvilket indebar, at det blev efter Jørgens tid, at digitaliseringen blev indført på Møntsamlingen og det med et system, der vist ikke altid lever helt op til de krav, man burde kunne stille til et sådant.

Jørgen var hjælpsom overfor henvendelser fra forskere, men kun til vis grænse. Hvis en forespørgsel overgik, hvad Møntsamlingens personaleresourcer rakte til, forsøgte han først at finde løsninger, eksempelvis ved at foreslå at søge fondsmidler til at betale for studentermedhjælp. Men hvis alt viste sig umuligt, var han kategorisk og ufleksibel – det oplevede jeg for eksempel selv, da jeg en gang i min studietid virkeligt havde brug for en bog, hvoraf det eneste eksemplar i Danmark befandt sig i biblioteket bag en plastikafdækning i forbindelse med langvarigt malerarbejde.

Nu lyder det som om, at Jørgen kun var chef og

administrator, men intet kunne være mere forkert. Han var medlem af Videnskabernes Selskab og en flittig skribent. I de to festskrifter, som han fik i 1998 (*Ord med mening*) og 2007 (*Magister monetæ*), fylder hans bibliografi henholdsvis 19 og 23 sider. Ofte gik det tjenstlige arbejde og skriveriet op i en højere enhed. Karakteristisk nok var noget af det første, han skrev, en numismatisk opslagsbog. Den var faktisk tænkt som en hjælp til ham selv og andre på samlingen, så man hurtigt kunne svare på forespørgsler uden hver gang at skulle lave en større undersøgelse. Jørgens cheperiode faldt sammen med starten på metaldetektorhobbyens udvikling med den deraf følgende eksplosive forøgelse af antal fund. Behandlingen af alle disse fund fyldte mere og mere i det daglige arbejde. Det var Jørgen magtpåliggende at give fundene "tilbage til samfundet" ved trods de øgede fundmængder at fortsætte udgivelse af årlige fundlister, først i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* siden i *Arkæologiske Udgravninger i Danmark*. Det var også gennem det daglige arbejde med fundene, at Jørgen blev opmærksom på forskellige fænomener, som siden blev til artikler – eksempelvis en inspirerende oversigt over halvering af tyske hulpenninge i senmiddelalderen (NNUM 2001, s. 70-72).

Men Jørgen arbejdede også med fund før detektor-eksplosionen. Det faldt i hans lod at bearbejde Danmarks største skattefund. Det blev fundet i 1967 i Kirial på Djursland og bestod i svimlende 81.422 mønter fra 1300-tallet. Med assistance fra studentermedhjælpere udgav Jørgen en detaljeret publikation af skatten efter bare tre år (NNA 1970, s. 37-168, udgivet 1971). En sand karlpræstation! I Jørgens første år på samlingen spillede de mange mønter, der blev fundet i kirkernes gulve ved renoveringsarbejder, en stor rolle, og Jørgen skrev flere synteser om dette emne. Jørgen var blandt de drivende kræfter i den monumentale tobindspublikation *Danmarks middelalderlige skattefund* fra 1992. I perioder manglede der numismatisk ekspertise på den anden side af Sundet, og Jørgen fortsatte Møntsamlingens tradition med at give en hånd med ved bestemmelsen af møntfund fra Lund. Det førte også til en række publikationer, hvoraf særligt skal fremhæves den vigtige Sankt Drotten-skat fra starten af 1100-tallet. Jørgen var levende optaget af forsknings- og museumshistorie, hvilket satte sig mange spor i hans bibliografi. Nævnes kan, at han i 1990'erne udnyttede sine slaviske kundskaber til at tage kontakt med Eremitagen, hvilket der førte til flere publikationer om dansk-russiske numismatiske forbindelser i 1800-tallet.

Formidling lå Jørgen meget på sinde. Han var

måske ikke den store foredragsholder, men skriftligt mestrede han den brede kulturhistoriske pen, hvilket gav sig udslag i mange artikler i Nationalmuseets Arbejdsmark, i lokalhistoriske tidsskrifter, i *SID Fagbladet* – og i *Spejderjul*! Han samarbejdede livslangt med Dansk Numismatisk Forening, blandt andet om at udnytte sit store internationale netværk til at få udenlandske forskere til at holde foredrag i foreningen (se *Numismatisk Rapport* 166). Jørgen stod i 1990'erne bag fornyelsen af samlingens udstilling, der efter bedste dogmefilm-selvbenspænd-princip skulle rummes i de smukke Wiedewelt-skabe fra 1700-tallet. Tidstypisk var mønter, medaljer og sedler i centrum i en kronologisk fortælling med stor vægt på udstillingens æstetik. Jørgen havde arrangeret, at en del af udgifterne blev dækket af provenuet fra salget af prøvemønterne til den nye møntserie, som af Nationalbanken generøst havde foræret museet.

Allerede før sin pensionering havde Jørgen påtaget sig at publicere de nordiske mønter i den faabelagtige samling af middelaldermønter på Fitzwilliam Museum i Cambridge. Det skulle ske i museets stort anlagte serie *Medieval European Coinage*, hvor et udførligt og fuldt illustreret katalog over mønterne akkompagneres af en detaljeret mønthistorisk oversigt. Seriens ambition er at blive et standardværk om europæiske middelaldermønter. Efter pensioneringen fik Jørgen – ved siden af mange andre opgaver – mere tid til dette arbejde. Han nåede desværre ikke at opleve det færdige resultat, men kort før sin død afleverede han et manuskript, der nu skal igennem en redigeringsproces, som forhåbentligt fører til udgivelsen af dette monument over Jørgens livsværk.

Jens Christian Moesgaard

Arkadi Molvögin

(9. juli 1930 – 1. januar 2025)

Selv om Arka (som Arkadi Molvögin hed blandt venner) var ikke høj, kunne han fylde et rum. Alle, der har mødt ham, vil huske hans smittende latter, hans historier og hans vittigheder, som ingen rigtigt kunne genfortælle på helt samme måde. Det er imidlertid ikke en komiker – dem er der så mange af i verden – som vi her skal mindes, men en bredt anerkendt historiker, arkæolog og ikke mindst numismatiker. Hans ry gik langt ud over Estlands og Sovjetunionens (som Estland en periode hørte under) grænser og nåede Finland,

Photo: Isi Trapido, 1979.



Sverige, Tyskland, England og hele Nordeuropa. Arkadi Molvögins forskning blev læst vidt omkring, og hans internationale tilnavn var "Ein lustiger Numismatiker" (en lystig numismatiker). Hvad havde Arka gjort for at erhverve et sådant renomé?

Han var født i Tartu og påstod at nedstamme fra en russisk officer fra den hvide side i borgerkrigen. Han havde brede interesser og indskrev sig på historiestudiet på Historie- og Filologi-fakultetet på Tartus statslige Universitet, hvorfra han tog eksamen i 1954. Samme år begyndte han at arbejde på Historisk Institut i Tallinn, i første omgang som overlaboratorieassistent og bibliotekar. I starten af 1960'erne skete der store ændringer i det akademiske landskab i Estland. Den estiske socialistiske Sovjetrepublikks Statslige historiske Museum blev flyttet fra Videnskabsakademi-systemet til Kulturministeriet. Samtidigt blev museets værdifulde møntsamling på initiativ af akademi-medlemmet Harri Moora overført til Historisk Institut i 1961. Samlingen, der vejede næsten 100 kg, blev betroet den unge historiker Arkadi Molvögin.

Arkadi havde allerede stiftet bekendskab med numismatik under sit PhD-studie i Leningrad fra 1957 til 1960. Der knyttede han livslange venskabsbånd med sine samtidige indenfor møntforskningen i Sovjetunionen. Imidlertid lagde hans nye pligter på museet beslag på det meste af hans tid, og det drøjede til 1967, før hans omfattende afhandling "Møntcirkulation og udmøntninger på Estlands territorium fra 1200-tallet til første halvdel af 1500-tallet"¹ blev klar. Den blev forsvaret på Arkæologisk Institut i Leningrad og var et vægtigt bidrag indenfor emnet.

For første gang havde nogen grundigt gennemgået hele Livlands mønthistorie. Indtil da var den

enten blevet set gennem samlerens øjne eller gennem historikerens linse. Mens førstnævnte manglede historikerens perspektivering, havde sidstnævnte som regel aldrig set andre mønter end småmønterne i deres lomme. Som den første kombinerede Arkadi Molvögin disse to vinkler. Godt hjulpet af sine gode tyskkundskaber inddrog han både de skriftlige og de materielle kilder. Resultatet var en serie af indsigtfulde artikler med et frisk perspektiv og en frygtløs tilgang.

Takket være Arkadi Molvögin er det i dag ingen sag for numismatikere – og også historikere – at skelne imellem de tidlige brakteater fra Tartu og Tallinn². Han bragte orden i Livlands komplekse mønthistorie og knyttede møntnavnene nævnt i de skriftlige kilder sammen med de bevarede mønter. Med sit dybtgående kendskab til Livlands udmøntninger kunne han som bonus bidrage med meget ny viden om møntvæsenet i Livlands hanseatiske naboer, såsom Novgorod og Pskov³. Disse arbejder opnåede international anerkendelse, og i 1970 publicerede Arkadi en ny oversigt over Livlands møntvæsen i Nordens førende numismatiske tidsskrift, *Nordisk Numismatisk Årsskrift*⁴. Ingen forsker fra Sovjetunionen havde nogensinde publiceret i dette tidsskrift tidligere. Molvögins resultater blev også bemærket i Sovjetunionen, hvor han samme år blev udnævnt som medlem af Det fælles-sovjetiske råd for Numismatik.

Men det var alt for tidligt at hvile på laurbærene, særligt når Det arkæologiske Museum på Historisk Institut besad skatte, som kunne tryllebinde hele Europa. I årtier havde tusindvis af sen-vikingetidige penninge fra Tyskland, England, Skandinavien og andre lande ventet på sin udforsker. Arka greb målrettet muligheden. En serie publikationer om fundene selv samt relaterede analytiske studier fulgte, parallelt med præsentationer ved internationale og hjemlige konferencer. Denne årtier-lange indsats kulminerede med en samlet publikation i en højt estimeret serie udgivet i Hamborg – et 600-siders komplet katalog over de vesteuropæiske mønter fra estiske sen-vikingetidige skattefund sammen med en dybtgående syntese om materialet⁵. Den dag i dag er dette værk stadig en standardreference for europæiske numismatikere.

Da reformvinden blæste gennem Sovjetunionen i de sene 1980'erne, fik numismatikken også et nyt pust. Hvad der havde forekommet helt utænkeligt blot få år tidligere, skete i 1988: den allerførste internationale udstilling af estiske skattefund åbnede i Postipankkis lokaler i Helsingfors⁶. Senere samme år flyttede udstillingen til Tallinns daværende venskabsby, Kotka.

Arka var ikke selvisk. Ved siden af sin forskning delte han generøst sin viden og erfaring med yngre kolleger. Jeg husker stadigt, da jeg som førstestårs-studerende med bæven skrev et brev til den højtestimerede numismatiker, hvor jeg udtrykte mit ønske om at komme dybere ind i studiet af mønter. Til min store overraskelse kom svaret på et formfuldendt estisk. Det var først, da jeg senere mødte ham ansigt til ansigt, at det gik op for mig, at hans estiske var lige så flydende og uden accent som det russiske, man ellers ville forvente ud fra hans navn. Russiske kolleger antydede endda iblandt mellem linjerne, at hans estiske sågar var bedre. Som Arka selv sagde, var han et perfekt eksempel på integration.

I 1993 besluttede ledelsen af Historisk Institut at lukke Det arkæologiske Museums Møntsamling. Alt for tidligt og helt urimeligt mistede Arka sit job. I 1997, da Møntsamlingen fik en ny museumsinspektør, var det ikke længere Arkadi Molvögin, men en numismatiker fra den næste generation, Mauri Kiudsoo. Arka bar ikke nag og vedblev at følge med i numismatikken og i sin efterfølgers arbejde. Forholdet mellem den gamle og den unge numismatiker forblev venskabeligt fra start til slut, godt hjulpet af personlige møder blandt andet hjemme hos Estland kendte numismatiker Mihail Nemirovitš-Dantšenko.

Et mindeværdigt møde fandt sted indenfor rammerne af Foreningen af baltiske Numismatikere. Selv om Arka ikke selv var medlem af denne forening, der var grundlagt i 2005, deltog han i mødet i Tallinn i 2007 eller deromkring. Det var desværre den sidste gang, vore unge kolleger fra Litauen, Letland og Finland fik mulighed for at lære denne allerede legendariske person at kende (de ældre numismatikere kendte ham allerede godt). Arka var lige så livfuld som han plejede. Efter at have sagt høfligt farvel, kom han til alles store fornøjelse senere uventet tilbage til det nu ret livlige selskab og holdt ud til det sidste!

Årene gik, men Arkas interesse for sin viden-skab og for verden holdt ved. Men naturen begyndte at sætte sine begrænsninger. Hans øjne kunne ikke længere dechifrere ordene i en tekst, hvilket var hjerteskræende for en nysgerrig natur som Arka. Han var nu tvunget til at lytte til nyhederne i stedet for at læse dem. Men både ånd og krop holdt ud. Som 90-årig tog han stadigt en svømmetur, klatrede op i æbletræerne, huggede brænde i skoven og kunne charmere det andet køn over telefonen. Sandeligt en ener!

Man kan diskutere om skæbnen findes eller ej, men man kan i alt fald ikke forudse den. Såle-

des kunne Arka heller ikke vide, hvad der ventede ham, da han en sommerdag i 2023 gik over gaden, som han havde gjort tusindvis af gange i sit liv. En uopmærksom bilist fik ikke bremsen i tide ved forgængerfeltet. Resultatet var et kraniebrud, der sendte Arka på hospitalet og siden på rekonvalscens. Men heller ikke her mistede han sin mirakuløse optimisme. Til sidst – sammen med det nye år 2025 – oprandt dog hans sidste morgen.

Tillad mig at slutte med et citat fra en international kollega: "Arkadi elskede livet og – tror jeg – vidste at leve det. Han forstod også, at lykken ikke udelukkende ligger i mønter og numismatik." Men snart forsvinder minderne sammen med dem, som husker dem. *Dog littera scripta manet* – det skrevne ord varer ved.

Ivar Leimus⁷

1 Денежное обращение и монетное дело на территории Эстонии в XIII – первой половине XVI вв. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Таллинн, 1967 (msc).

2 О классификации и датировке ранних брактеев Тартуского епископства. TATÜ 1960, 3, 275–291.

3 Номиналы мелких монет Ливонии с середины XIII до второй половины XVI вв. и некоторые вопросы денежного дела Новгорода и Пскова. – TATÜ 1963, 4, 377–388.

4 Über die Münz- und Geldgeschichte Estlands vom Beginn der einheimischen Münzprägung bis zum II. Viertel des 15. Jahrhunderts. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1969 [1970], 37–65.

5 *Die Funde westeuropäischer Münzen des 10. bis 12. Jahrhunderts in Estland*. Numismatische Studien 10. Hamburg 1994.

6 Vioron raha-aarteet. Raha- ja korulöytöjä 1200-1800-luvulta. Eestniska mynt och smycken. Fynd från 1200-1800-talen. Suomen Akademia-Eestlin SNTN Tieteadakemia-Postipankki OY.

7 Dansk bearbejdning: Jens Christian Moesgaard.

Majvor Östergren tildes Nordstjärne- ordenen

Den velkendte gotlandske arkæolog Majvor Östergren er velfortjent blevet ridder af 1. klasse af den kungliga Nordstjärne-ordenen. Ordenen blev tildelt af Hans Majestæt Kongen ved en ceremoni 28. maj på slottet i Stockholm for "betydelsefulle insatser för att värna det gotländska kulturarvet". Majvor har i det meste af sit arbejdsliv arbejdet med de gotlandske vikingetidsskatte. Som bekendt er Gotland det område i verden, der har den suverænt største tæthed af vikingetidsskatte. Ud af de cirka 260.000 vikingetidsmønter, hovedsageligt fra England, Tyskland og Det islamiske Kalifat, som er fundet i Sverige, står Gotland alene



Foto: Johan Hellström

for cirka 180.000 mønter. Derudover indeholder skattene store mængder af ikke-monetært sølv.

I sin doktorafhandling *Mellan stengrund och stenhus* fra 1989 gennemgik Majvor fund for fund

fundomstændighederne for hele dette enorme materiale, og kom frem til, at hovedparten af skattene var begravet på gårdene og ikke – som man tidligere havde formodet – godt gemt væk langt fra al bebyggelse. Det var en banebrydende erkendelse, der helt ændrede vor tolkning af, hvorfor skattene blev gravet ned.

Majvor virkede også for skattene på et andet plan. Det er nemlig desværre sådan, at de rige skattefrister svage sjæle, der er mere interesserede i, hvad de kan sælges for på samlermarkedet, end i deres videnskabelige værdi. Metaldektorens fremkomst gjorde det lettere for disse mennesker. Som man kan læse om i hendes nylige bog *Ett plundrat kulturarv* har Majvor utrætteligt bekæmpet disse plyndringer af kulturarven ved at selv organisere detektorafsøgninger for at komme plyndrerne i forkøbet, samt ved at samle beviser, som har fået nogle af plyndrerne dømt for deres ugerninger. Stort tillykke til Majvor for den meget fortjente anerkendelse!

Jens Christian Moesgaard

Kenneth Jonsson 75 år

25. maj fyldte Kenneth Jonsson 75 år.

Kenneth vil være de fleste af bladets læsere bekendt. Han skrev afhandling om organisationen af det engelske møntvæsen i 900-tallet og blev 1992 efter Brita Malmer den anden indehaver af Gunnar Ekströms professor i numismatik og penninghistoria på Numismatiska Forskningsgruppen (NFG) ved Stockholms universitet, en stilling han besad indtil sin pensionering i 2020.

Han er blandt pioniererne i at anvende digitale databaser og kortprogrammer indenfor numismatik. Under hans vejledning har generationer af studerende skrevet opgaver, hvor det rige svenske møntfundsmateriale – takket være databaseteknologiens muligheder for hurtig oversigt over fundene – blev bragt i spil til at belyse forskellige aspekter af mønthistorien. Særligt bør fremhæves et antal studenteropgaver omhandlende datering af de mangfoldige tyske møntserier fra vikingetiden på grundlag af de svenske skattefund, som ofte indeholder mange flere af disse mønter end, hvad der er dokumenteret i deres oprindelsesland. Alle opgaverne kan læses på NFG's hjemmeside, hvor man også finder en række andre digitale publikationer, som Kenneth tog initiativ til, heriblandt tidsskriftet *Myntstudier*.

Efter pensioneringen er Kenneth fortsat med numismatikken og har blandt andet behandlet



Foto: TJH, Taormina 2015

den omdebatterede engelske mønttype Hand fra 900-tallet (*Interpreting Early Medieval Coinage. Studies in Memory of Stewart Lyon*, London 2022) og omstændighederne bag det store antal skattefund fra vikingetiden, der dukkede op i Sverige med landbrugets intensivering i 1800-tallet (publiceret i *From Hoard to Archive Numismatic Discoveries from the Baltic Rim and Beyond Studies in Honour of Ivar Leimus*, Tartu 2023).

Jens Christian Moesgaard

FORENINGER & KABINETTER | NNU

Nordisk Numismatisk Union · Grundlagt 1935
Formand 2025-2028: Juha Hyötyläinen

Medlemmer:

Dansk Numismatisk Forening
Formand: Michael Wagner Christiansen
Hjemmeside: numismatik.dk
E-mail: formand@numismatik.dk

Føroya Myntsavnarafelag
Formand: Jóhannes Andreassen
Hjemmeside: myntsavnarafelag.qsite.dk
E-mail: ja@kallnet.fo

Myntsafnarafelag Íslands
Formand: Eiríkur Lindal
Hjemmeside: mynt.is
E-mail: eirikur@lindalsal.is

Norsk Numismatisk Forening
Formand: Guttorm Egge
Hjemmeside: norsksnum.org
facebook.com/Norsksnumismatiskforening/
E-mail: sverdy@online.no

Numismatiska Föreningen i Åbo
Ordförande: Tom C. Bergroth
E-post: tom.bergroth@gmail.com

Skånes Numismatiska Förening
Ordförande: Kristian Riesbeck
Hemsida: sknf.se
E-post: foreningen@sknf.se

**Suomen Numismaattinen Yhdistys/
Numismatiska Föreningen i Finland**
Ordförande: Juha Hyötyläinen
Hemsida: snumis.fi
E-post: jumailhy@gmail.com

Svenska Numismatiska Föreningen
Ordförande: Curt Ekström
Hemsida: numismatik.se
E-post: info@numismatik.se

**Den kongelige Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet**
Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K,
Danmark
Michael Andersen
Hjemmeside: natmus.dk
E-mail: michael.andersen@natmus.dk

Ekonomiska museet/Kungl. Myntkabinettet
Narvavägen 13-17, Box 5428, 114 84 Stockholm,
Sverige
Cecilia von Heijne
Hemsida: myntkabinettet.se
E-mail: Cecilia.vonHeijne@shm.se

Historiska museet vid Lunds Universitet
Krafts torg 1, 223 50 Lund, Sverige
Andreas Manhag
Hemsida: luhm.lu.se
E-post: andreas.manhag@luhm.lu.se

**Myntkabinettet, Kulturhistorisk museum,
Universitetet i Oslo**
Frederiksgate 2, Oslo
Postadresse: Postboks 6762. St. Olavs plass, 0130 Oslo
Håkon Roland
Hjemmeside: khm.uio.no
epost: hakon.roland@khm.uio.no

Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns
Þjóðmynjasafn Íslands
Suðurgötu 41, 102 Reykjavík, Island
Hrönn Konráðsdóttir
Hjemmeside: thjodminjasafn.is
E-mail: hronn.konradsdottir@thjodminjasafn.is

Nationalmuseets Myntkabinett
Mannerheimintie 34, P.O. Box 913
00101 Helsinki, Finland
Frida Ehrnsten (orlov), vikar Jani Oravisjärvi
Hemsida: kansallismuseo.fi/sv/samlingar/
E-post: jani.oravisjarvi@kansallismuseo.fi

**Numismatiska Forskningsgruppen,
Stockholms universitet**
106 91 Stockholm, Sverige
Professor Jens Christian Moesgaard
*Hemsida: archaeology.su.se/
numismatiska-forskningsgruppen*
E-post: jens.christian.moesgaard@ark.su.se

Uppsala universitets myntkabinett
Besöksadress: Universitetshuset, Biskopsgatan 3
*Postadress: Gustavianum, Uppsala universitets museum,
Akademigatan 3, 753 10 Uppsala, Sverige.*
Ragnar Hedlund
Hemsida: coincabinet.uu.se
E-post: myntkabinettet@gustavianum.uu.se

NTNU Vitenskapsmuseet
Erling Skakkes gate 47 B
*Postadresse: Institutt for arkeologi og kulturhistorie,
7491 Trondheim, Norge*
Jon Anders Risvaag
Hjemmeside: ntnu.no/museum/start
E-post: jon.risvaag@ntnu.no

Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger
Peder Klows gate 30A, Våland. Postboks 8600 Forus,
4036 Stavanger, Norge
Linn Eikje Ramberg
Hjemmeside: uis.no/nb/arkeologisk-museum
E-post: linn.l.ramberg@uis.no

Sælg mønter og medaljer på auktion



*Charles II, 1660–1685
5 Guineas 1672, London
Hammerslag: 70.000 kr.*



*Vikingerne i Northumbria ca.
921–927 Penny
Hammerslag: 70.000 kr.*

*Romerriget
Lucius Verus, 161–169 e.v.t.
Hammerslag: 85.000 kr.*



*Christian V, 1670–1699
Sølslaget i Køge Bugt,
sølvmedalje 1677
Hammerslag: 440.000 kr.*



*Rusland
Alexander III
"Memory of the Opening of
St. Peterburg Maritime Canal"
sølvmedalje 1885
Hammerslag: 60.000 kr.*

BRUUN RASMUSSEN

PART OF THE BONHAMS NETWORK

bruun-rasmussen.dk